

Mūsų žmonės

7 p.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Pajūrio naujienos

Nr. 2 (191)

Antradienis,
vasario 23, 2021

Jurgio Pabrėžos asmeninę biblioteką – į „vieną kūną“

► Ilgametė Kretingos pranciškonų vienuolyno bibliotekininkė ir Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos beatifikacijos iniciavimo grupės narė Nijolė Raudytė jau dvejus metus, bendradarbiaudama su Vilniaus universiteto knygotyrininkais, tiria asmeninę kunigo mokslininko Jurgio Pabrėžos biblioteką, kurią sudaro apie 400 knygų, iš kurių jau iširta 200.

► Restauruotas kalėdaitis, aptiktas vienoje Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninių knygų.

Nuotr. iš Vilniaus universiteto Retų spaudinių fondo archyvo.

Irena ŠEŠKEVIČIENĖ

„Mano darbas – rasti ir išaiškinti, įvertinti ir aprašyti visas knygas, kad galėtume išleisti Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos knygų katalogą arba paveldui skirtą leidinį“, – teigė N. Raudytė.

– *Papasakokite, kokia buvo Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos biblioteka, koks jos likimas? Ar išliko knygų Kretingos vienuolyne, ar visos šiandien saugomos kitur?*

– Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninė biblioteka yra Lietuvos kultūros paveldas, o pats Pabrėža Lietuvos kultūros istorijai svarbus kaip XIX a. pirmos pusės bibliofilas. Jo asmeninė biblioteka yra sulaukusi nemažą mokslininkų dėmesio ir apibūdinta kaip kolekcija „in corpore“, tai yra „vienas kūnas“, vadinasi, istoriškai susiformavęs, nedalomas, mokslinę ir kultūrinę reikšmę turintis leidinių kompleksas.

Jurgis Ambraziejus Pabrėža savo asmeninėje bibliotekoje turėjo daugiau kaip 400 tomų. Šiuo metu yra išaiškinta apie 200 išlikusių, iš kurių 90 tomų saugoma Vilniaus universiteto, 92 – Kauno apskrities viešojoje, 9 – Kauno technologijos universiteto, 7 – Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir 2 – privačiose kolekcijose.

Kretingos vienuolyno bibli-

otekoje, deja, Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos knygų nėra – jos, iškeliavusios po 1940 m. nacionalizacijos, taip ir nebesugrįžo. Manoma, kad Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos, liaudyje nuo seno laikomu šventuoju, knygų su jo įrašais kaip šventojo relikvijas tebesaugo ir kringiška. Nors kolekcija yra išblaškyta po skirtingas vietas, paveldo prasme ji yra laikoma vieninga kolekcija „in corpore“.

– *Kokia iširtų knygų būklė?*

– Patenkinama, nemažai knygų su defektais, paženklintų laiko. Dalis jų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių fonde, jau yra restauruotos, o Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje dabar vykdomi restauravimo darbai.

– *Kokios knygos labiausiai domino tokią iškilų mokslo ir Bažnyčios asmenybę, eruditą, koks buvo tarp Kretingos vienuolyno sienų net 33-jus metus gyvenęs Jurgis Ambraziejus Pabrėža?*

– Knygų tematika – įvairi. Pusę jų sudaro teologinės knygos, nemažą dalį užima medicinos ir gamtos mokslų veikalai, taip pat sukaupta filosofijos, istorijos, geografijos, chemijos, grožinės ir kitos literatūros. Išlikusi Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninės bibliotekos dalis

► Iširti ir, knygotyrininkų terminais, į „vieną kūną“ surinkti išblaškytą gausią J. A. Pabrėžos biblioteką emėsi Kretingos pranciškonų vienuolyno bibliotekininkė Nijolė Raudytė.

Edžio Jurėlio nuotr.

pateikia autentiškų žinių apie jo asmenybės raišką teologinėje, pastoracinėje, praktinėje medicinos, botanikos, lituanistikos ir kitose srityse. Jo įsigytos knygos buvo veiksminga priemonė, skelbiant Evangeliją ir tarnaujant žmonėms, ypač vargšams.

Daugiausiai knygų – lenkų kalba, nemaža dalis – lotynų ir negausiai vokiečių, graikų, lietuvių ir latvių kalbomis. Seniausia knyga kolekcijoje – 1634 m. išleista Mikalojaus Kosino (Nicolaus Causssini) lotyniškas homiletikos veikalas su teksto da-
limi senąja graikų kalba, jau ir tuo metu buvęs bibliografinė re-
tenybė.

Didžiąją dalį sudaro XVIII–XIX amžiaus leidiniai, iš ku-

rių naujausias datuojamas 1838 metais. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekoje yra knygų latvių kalba, nes, be lietuvių, lenkų ir lotynų, šviesuolis gerai mokėjo latviškai, netgi mėgino eiliuoti latvių kalba. Mat jo gimtinė buvo netoli Latvijos.

Šiandien mus stebina, kaip, gyvendamas provincijoje, jis galėjo savo asmeninėje bibliotekoje sukaupti tiek daug įvairių įžymių autorių knygų, nes jos buvo retos, brangios ir sunkiai gaunamos. Pavyzdžiui, Jurgis Ambraziejus Pabrėža už Vilniuje J. Zavadskio spaustuveje 1811 m. išleistą 487 puslapių J. Fišerio veikalą „Praktinė farmacija“ sumokėjo 2 sidabro rublius. Tuo metu už 3 rublius buvo gali-

ma nupirkti, jo paties žodžiais, meitelių, arba gyvulių, tad matome, kad knygos buvo ypač brangios. Didesniąją dalį leidinių įsigijo atsisiųsdamas iš Vilniaus, Rygos, Sankt Peterburgo, taip pat pirkdavo iš įvairių kunigų. Kitą dalį sudaro dovanotos knygos. Kaip pamokslininkui jam buvo perduotos ir kai kurios Kretingos bernardinų vienuolyno knygos.

Visos Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninės knygos buvo kruopščiai sutvarkytos. Kiekvienoje jų padaryti nuosavybės įrašai ir kitos šiandien informatyvios marginalijos. Įdomu, kad įrašus rašė tokia kalba, kaip ir pati knyga: lotyniškai – lotyniškai: „Ex Libris Georgii Pabre“, lenkiškose – lenkiškai: „Z Xiąg Xiądz. Ambroze-gio Pabreza“.

Jurgis Ambraziejus Pabrėža savo knygose taip pat žymėdavo, iš kur, kokio asmens, kokių lėšų jos pirtos ar kieno dovanotos. Nė viena knyga neliko neįvertinta. Netgi įėjau ją dovanodavo, vis vien nurodydavo jos vertę. Simono Daukanto dovanotoje M. Blufio knygoje „Vokietijos floros sąvadas“ Jurgis Ambraziejus Pabrėža įrašė: „Šis tomas įvertintas daugmaž 4 sidabro rubliais, gautas iš kilniausiojo didžiojo mokytojo teisės daktaro Simono Daukanto malonės.“ Kainas fiksuojančios marginalijos šiandien yra svarbus knygų prekybos istorijos šaltinis. Knygų nuosavybės įrašuose galima rasti ir asmeninės informacijos. Prie savo pavardės pažymėdavo statusą ar tuo metu užimamas pareigas – kunigas, pamokslininkas, pranciškonas tretininkas, vikaras, administratorius, altarietas. Kai kuriose knygose pažymima, kokioje vietovėje gyvenant ar dirbant ji įsigyta, kam už ją, dovanotą, dėkojama.

– *Kokių įdomių niuansų knygose suradote, kas jums patičia buvo netikėta?*

– Nustebino tarp knygų puslapių gausiai palikti rankraščių tekstai – pamokslai, meditacijos, eilėraščiai, taip pat paties Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos piešiniai, iškarpas, sudžiiovinti augalai ir kt.

(Nukelta | 8 p.)

Jurgio Pabrėžos asmeninę biblioteką – į „vieną kūną“

[Atkelta iš 7 p.]

Tačiau vienas labiausiai intriguojančių radinių – knygoje P. J. Tricalet „Biblioteca manualis ecclesiae partum“ („Bažnyčios tėvų parankinė biblioteka“), išleistoje 1783 m., išlikę kalėdaičiai. Vilniaus universiteto bibliotekos restauratorė Virgilija Guogienė ėmėsi tuos kalėdaičius restauruoti: apsaugoti specialiu įdėklu jie įdėti atgal į knygą. Kitas įdomus radinys – originalus spalvotas vaistinės „Grune Apotheke“ vaistų receptas, atskleidžiantis naujas medicinos tyrimo galimybes.

– Teko girdėti, kad testamentu savo knygas Jurgis Ambraziejaus Pabrėža paliko turtingai Kretingos bernardinų vienuolyno bibliotekai. Kaip atsitiko, kad jos buvo išblaškytos ir nesugrąžintos?

– Jurgis Ambraziejaus Pabrėža į tris savo testamentus įtraukė asmeninės bibliotekos knygas. Į pirmąjį testamentą, sudarytą 1814 m. Kartenoje, įrašė 10 tomy medicinos terminų žodyną (Dykcyonarz powszechny medyki, 1788–1792 m.). Pagal du kitus, surašytą 1826 m. ir patikslintą 1838 m., daugelį savo asmeninės bibliotekos knygų jis paliko Kretingos vienuolyno bibliotekai.

Po 1940 m. okupacijos Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asme-

► Keliomis kalbomis kalbėjęs kunigas pranciškonas J. A. Pabrėža kaupė ir jomis parašytas knygas, iš kurių sėmėsi žinių moksliniam darbui, žmonėms gydyti ir garsiesiems pamokslams.

ninė biblioteka nacionalizuota ir perduota Kauno Vytauto Didžiojo universitetui. Bibliotekos direktorius V. Biržiška, suprasdamas jos vertę, knygas suformavo į asmeninę Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos kolekciją ir pažymėjo specialiais šifrais „Pb“, kurie išliko ir galioja iki šiol. Apie 1950 m., uždarius šį universitetą, knygos išskirsty-

tos: dalis jų liko reorganizuotame Kauno politechnikos institute, kitos perduotos Kauno apskrities viešajai bibliotekai. Gabenant knygas į Vilniaus universiteto biblioteką, jos buvo darsyk išsklaidytos. Ir tik apie 1966 m. knygos pradėtos atrinkti iš senųjų fondų, 1971–1973 m. buvo rekonstruota Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninių kny-

gų kolekcijos dalis – 90 vienetų.

– Kaip sumanėte imtis šio darbo – iširti ir atkurti Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos biblioteką, kokia jo specifika?

– Idėja išaiškinti išlikusias Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos knygas, kurios yra saugomos valstybinėse institucijose ir asmeninėse kolekcijose, surink-

ti ir teoriškai rekonstruoti visą jo asmeninę biblioteką, parengiant bibliografinį sąrašą ir atliekant knygų istorijos tyrimą, gimė prieš kelerius metus, kai ja pasidalinau su Vilniaus universiteto knygotyrininkais.

Dar didesnę pasipirtį šiam darbui davė tai, kad šiemet minime tautos šviesuolio 250-ąsias gimimo metines, ir Lietuvos Respublikos Seimas šiuos metus paskelbė J. A. Pabrėžos metais.

Šiuo metu yra išaiškinta tik pusė – apie 200 Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninės bibliotekos knygų. Dar ne visos surastos, reikia ieškoti toliau. Todėl prašau: gal kur nors matėte ar turite informacijos apie šios mūsų tautai svarbios kolekcijos knygas? Bendromis pastangomis mes galėtume padaryti daugiau. Kolekcijos knygą atpažinti galima pagal Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos nuosavybės rašus.

„Žemaičių bibliofile“ 2019 m. lapkričio 23 d. buvo publikuotas knygotyrininko Tomo Petreiko straipsnis „Tylieji knygų vanda-lai: Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos pėdsakai“ – autoriui į rankas pateko sunaikintos Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos asmeninės knygos viršelis, parduotas antikvariate. Padarykime, ką galime, kad išsaugotume tai, kas suniokota laiko ir vandalų.